

PÄĎDESIAT
SLOV
PRE SNEH

NANCY
CAMPBELL

PÄŤDESIAT

SLOV

PRE SNEH

PÄŤDESIAT
SLOV
PRE SNEH

NANCY
CAMPBELL

Preložila
IVANA KREKÁŇOVÁ

Nancy Campbell
Fifty Words for Snow

Copyright © 2020 by Nancy Campbell
Cover p. 125: ASL Image, William G. Vicars, www.lifeprint.com
All rights reserved.
Translation © 2022 by Ivana Krekáňová
Slovak edition © 2022 by IKAR, a.s.

Nancy Campbell si uplatňuje morálne právo
identifikovať sa ako autorka knihy.

Všetky práva sú vyhradené.
Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovat', ukladať
do informačných systémov ani prenášať v akejkoľvek podobe
či akýmkoľvek spôsobom – elektronicky, mechanicky,
fotokopírovaním, nahrávaním alebo inak – bez predchádzajúceho
písomného súhlasu vlastníka autorských práv.

Z anglického originálu *Fifty Words for Snow*
(Elliott and Thompson Limited, London 2020)
preložila Ivana Krekáňová.
Redigovala Veronika Timková.
Korigovala Katarína Šoganová.
Technická redaktorka Helena Oleňová.
Vydalo vydavateľstvo IKAR, a.s., Bratislava
v roku 2022 ako svoju 1 990. publikáciu v elektronickej podobe.
Prvé vydanie.
Sadzba a zalomenie do strán Veronika Jelenová.

ISBN 978-80-551-8669-6

*Venujem Anne,
ktorá stratila všetky svoje slová
a potom ich znovu začala nachádzať.*

*Dokonca aj sneh vie, že je nečistý.
Každá vločka si vytvára vlastnú geometriu
okolo prachu, kde sa všetko začína.*

Traci Brimhallová: *Dear Eros (Drahý Eros)*

Obsah

Predslov	1
1. Seanjáš, sámčina	7
2. Juki-onna, japončina	11
3. Immiaq, grónčina	17
4. Smoor, škótčina	21
5. Īhima, thajčina	27
6. Kunstschnee, nemčina	29
7. Onaabani Giizis, Popogami Giizis, odžibve	35
8. Šeleg, hebrejčina	39
9. Zastrugi, ruština	43
10. Hundslappadrífa, islandčina	47
11. Šín, kašmírčina	53
12. Čchonnun, kórejčina	57
13. Penitentes, španielčina	59
14. Cīruļputenis, lotyščina	63

15.	Unatsi, čerokézčina	65
16.	Theluji, swahilčina	69
17.	Avalanche, francúzština	73
18.	Tykkky, fínčina	79
19.	Barfáni čítá, urdčina	83
20.	Snemand, dánčina	87
21.	Mávro chióni, gréčtina	95
22.	Neviera, taliančina	99
23.	Süe čchiou, čínština	103
24.	Snöängel, švédčina	107
25.	Gangs, tibetčina	111
26.	Calóg shneachta, írčina	115
27.	Huka-rere, maorijčina	119
28.	Snoubording, americký posunkový jazyk	125
29.	Kava, faerčina	129
30.	Kardelen, turečtina	133
31.	Omuzira, lugandčina	137
32.	Fokksnø, nóřčina	145
33.	Sniegas, litovčina	151
34.	Sira, tundrová nenečtina	155
35.	Taccuqt, tamazight	159
36.	Himá, sanskrit	163
37.	Qasa, kečuánčina	167
38.	Barado, amharčina	171
39.	Tutqiksribvik, iñupiacký dialekt	175

40.	Ais i pundaun olsem kapok, tok pisin	181
41.	Hagelslag, holandčina	185
42.	Eira, waleština.	189
43.	Itztlacoliuhqui, nahuatl.	193
44.	Pana, inuktitut.	197
45.	Jäätee, estónčina	203
46.	Sparrow batch, newfoundlandská angličtina	207
47.	Hau kea, havajčina	211
48.	Virgen de las Nieves, španielčina	215
49.	Zud, mongolčina	219
50.	Suncups, angličtina	223
	PodĎakovanie	225
	Zdroje	227

Predslov

Pred niekoľkými zimami som si na zopár mesiacov prenajala bývalú budovu Armády spásy na severe Islandu. Keďže sneh v Siglufjörðure sa zvyčajne topí až v apríli, čoskoro som zistila, ako sa obyvatelia tohto malého rybárskeho mestečka odlišujú od svojich susedov v Ólafsfjörðure, ďalšom malom rybárskom mestečku za horami. Ľudia v Ólafsfjörðure neodhrňajú sneh z ciest vedúcich k ich domovom. V Siglufjörðure je zametanie snehu spoločenskou povinnosťou. Bývala som sama a vzdialenosť od mojich vchodových dverí k ceste bola pomerne veľká. Sneh ležal v závejoch, ktoré boli vysoké po pás, a stále padal. Prišla som na Island, aby som písala o snehu, ale zistila som, že sneh má inú predstavu – chcel, aby som sa pustila aj do nejakej fyzickej práce. Seamus Heaney vo svojej básni *Digging (Kopanie)* opisuje, ako sa jeho reme slo líši od remesla jeho predkov: „Nemám rýľ, aby som šiel cestou ľudí ako oni.“ Preto namiesto toho používa tzv. územčisté pero. Ja som teraz musela odložiť

pero a požičať si od svojho postaršieho suseda Kristjána lopatu. Potom som, samozrejme, odhrnula sneh aj z jeho cesty.

Niekedy boli snehové záveje také hlboké a snehové fujavice také husté, že sa zdalo, akoby bol Siglufjörður celý zo snehu. Cítila som sa ako Marcovaldo, hrdina rovnomenného románu Itala Calvina, ktorý

sa naučil, ako zhŕňať sneh do malej pevnej stienky. Ak bude pokračovať v stavaní takýchto múrikov, mohol by postaviť niekoľko ulíc len pre seba. Len on by vedel, kam tie ulice vedú, a všetci ostatní by sa v nich stratili... Možno sa však už vtedy všetky domy premenili na sneh, vnútri aj vonku, celé mesto zo snehu s pomníkmi a vežičkami a so stromami, mesto, ktoré by sa dalo rozobrať lopatou a znovu vytvoriť inak.

Calvino vystihol, ako sneh robí známe miesto cudzím, ako sa môže zdať, že prepisuje realitu, na určitý čas zakrýva, odieva, očisťuje alebo zastavuje krajinu. Tlmí. Zahaľuje. Ako plachta, ktorou kúzelník zakryje svojho pomocníka skôr, než vytiahne pílu, a keď ju teatrálnie stiahne, zázrak nespočívá v tom, že by sa niečo zmenilo, ale skôr v tom, že všetko zostalo rovnaké.

Keď som sa pred desiatimi rokmi v Grónsku prvý raz vydala na sever od polárnej kružnice, aby som skúmala ľadovec, snažila som sa uniknúť pred rozptýleniami hlavného mesta. Potrebovala som biely šum. Hoci moja práca zahŕňa zapĺňanie stránok

slovami, vždy som najviac zbožňovala prázdne okraje. O polárnej čistote a tichosti existuje veľa dojímavého umenia a literatúry, ale čím viac času som trávila uprostred snehu, tým silnejšie som mala podozrenie, že takéto trópy sa rodia z pohodlia a zo vzdialenosti. Je to pohľad, ktorý prepisuje obývanú krajinu, ignoruje stopy saní a snežných skútrov, ktoré ju križujú, rušné nory a koreňové systémy pod ňou. Ako čas plynul a ja som sa dívala pozornejšie, uvedomila som si, že sneh nevyzerá vždy bielo. Keď som počúvala sústredenejšie, uvedomila som si, že sneh nie je tichý. Rozprávala som sa s ľuďmi, ktorí so snehom pracujú, od inuitských lovcov až po škótskych farmárov, a všimla som si, že ich tradičné vedomosti boli často zabalené vo veľmi rozdielnej slovnej zásobe.

Päťdesiat slov pre sneh je cesta za objavovaním snehu v kultúrach po celom svete prostredníctvom rôznych jazykov. Klíma je prizma, cez ktorú sa dá pozeráť na ľudský svet – rovnako ako ňou môže byť aj jazyk. Vďaka jedinej významovej jednotke sa dá nahliadnuť do ďalekej minulosti a sledovať historický pohyb ľudí. V Európe napríklad mnohé slová (*sneh, snee, nieve* atď.) vychádzajú z rovnakého koreňa, zo starolatinského *nix* a z gréckeho *nípha* – začiatočné *s* prichádza a odchádza, pričom nezakrýva blízke spojenie. Kniha o klíme sa nevyhnutne pozerá aj do budúcnosti, uvažuje o tom, čo nám chýba, keďže každú zimu vidíme v mnohých krajinách čoraz menej snehových vločiek a niektoré roky už vôbec nijaké. Tak ako sa mení ekosystém, menia sa aj jazyky, ktoré ho opisujú, a spôsob, akým ich

chápeme. Keď som sa v roku 2010 začala učiť po grónsky, zistila som, že populárne tvrdenie o mnohých „eskimáckych slovách pre sneh“ je nesprávne a lingvisti ho už v 80. rokoch 20. storočia zavrhlí (odkazy na ďalšie čítanie o tomto populárnom mýte nájdete v zdrojoch). Dôležitejšie však je, že v tom istom roku bola grónčina pridaná do *Atlasu ohrozených jazykov sveta*, ktorý zostavilo UNESCO. Hoci mnohé z jazykov v tejto knihe, napríklad španielčinu či urdčinu, možno počuť po celom svete, iné, napríklad inuipiacký dialekt z Walesu na Aljaške, si pamätajú najmä starší ľudia v relatívne malých komunitách.

Túto knihu som začala písať v septembri 2019 uprostred debát o brexite a klimatickej kríze, zatiaľ čo som sa zúčastňovala na pochodoch nazvaných Piatky za budúcnosť v Nemecku. Dokončila som ju o šesť mesiacov neskôr, týždeň pred tým, než som sa pridala k ďalším zahaleným a mlčiacim protestujúcim za Black Lives Matter v Spojenom kráľovstve. Proces sledovania jednej témy v mnohých pre mňa nových jazykoch sa zdal mocný spôsob, ako prekonať hranice, ktoré vyrastali po celom svete. Dokonca aj za lockdownu počas pandémie bolo stále možné cestovať po svete prostredníctvom slovníkov.

Paradoxne jeden z prvých záznamov, ktoré som prechádzala, sa týkal fotografie chlapcov počas guľovačky, ktorú Robert Capa urobil vo vojnu zničenom Chan-kchou (dnešný Wu-chan) v roku 1938. V priebehu niekoľkých týždňov sa toto miesto stalo neslávne známym pre vypuknutie pandémie COVID-19. Medzitým

som trávila veľa času v nemocniciach z iného dôvodu. Keď som začala zostavovať zoznam slov pre sneh, moja partnerka Anna utrpela vážnu smrť. Práca ma počas týchto úzkostných jesenných mesiacov sprevádzala na nemocničné oddelenia s pozadím syčania a pípania lekárskeho prístrojov namiesto jemných, upokojujúcich zvukov sneženia. Nakoniec sa ukázalo, že Annina smrť vyvolala ťažkú afáziu. S príchodom jari, keď sa jej začali vraciat niektoré slová v útržkovitých a často záhadných podobách, som si nanovo začala uvedomovať komplexnosť straty jazyka. Otázka miznúcej slovnej zásoby, ktorá sa dá príliš ľahko romantizovať, sa ukázala ako srdcovúca – ja som však o to viac ocenila moc, ktorú má schopnosť dostať sa čo len k jedinému slovíčku.

Bod, „kde sa všetko začína“ – takto Traci Brimhallová opisuje nečistotu v srdci snehovej vločky vo svojej básni o *penitentes*, ktorú citujem v úvode. Snehový kryštál je súčasťou nekonečného kolobehu molekuly vody: zo šesťramenného pevného tvaru prechádza do kvapalného a potom do plynného skupenstva, a tak snehová vločka, ktorá dopadne na ľadovce vrcholov pohoria Rwenzori v Afrike, sa môže roztopiť a vypariť a neskôr opäť zamrznúť a spadnúť na jablňové sady v Kašmíre a opäť sa roztopiť a spadnúť ešte najmenej päťdesiat ráz. Práve tak jedna významová jednotka – jedno slovo pre sneh – ponúka prístup k novým miestam, jasnú cestu porozumenia, po ktorej sa treba vydať vpred. Jazyk nám totiž umožňuje, podobne ako Marcovaldovi, zbúrať naše mestá a vysnívať si ich nanovo.

1.

Seanáš

*zrnitý sneh
(sámčina)*

Do ruky si vezme najostrejší pazúrik a na skalnú stenu naskriabe niekoľko čiar. Jeden silný vodorovný ťah a ďalší pod ním, potom štyri dlhé vodorovné čiary, a keď sa už do toho pustila, pridá trochu šrafovania, aby vyplnila priestor medzi nimi. Pazúrik zatočí do oblúka, takmer akoby jej sklzla ruka, a nasleduje séria krátkych zásekov, každý spravený rovnakým pohybom zápästia ako pri bubnovaní. O vyše 14 000 rokov a minimálne jednu ľadovú dobu neskôr tieto sebavedomé čiary na stene waleskej jaskyne stále nezameniteľne zobrazujú podobu zvieratá s nádherným paroží. V dobách, keď bola celosvetová klíma chladnejšia, soby sa preháňali po juhu Európy a podľa jaskynných kresieb, ktoré po sebe zanechali kmene z kamennej doby a ľudia z kultúry Clovis, boli známe aj v Novom Mexiku. Pazúriky, ktorými ich kreslili, používali aj na samotné zvieratá.

Dnes sú soby živočíchy polárneho severu. Žijú v oblastiach, ako je Guovdageaidnu v Nórsku, kde sneh pokrýva zem viac ako polovicu roka. Počas celých dlhých zím, keď môžu teploty klesať až na mínus 30 °C, sa soby pasú na náhornej plošine. Prehrabávajú sa snehom pomocou kopýt alebo parožia, aby sa dostali k lišajníkom, ktorými sa krmia. Na jar sa z hlbokých snehových závejov na pobreží začínajú vynárať šťavnaté trávy a nastáva čas, aby soby začali svoju veľkú migráciu na sever na pastviny pri mori. Sprevádzajú ich Sámovia, ktorí už dlho žijú v tomto drsnom podnebí ako rybári, lovci a pastieri sobov. Jarné počasie a výška snehu rozhodujú o tom, kedy a ako rýchlo začnú pastieri hnať stáda. Vedia, že studená, tuhá pôda poskytuje ideálne podmienky na rýchly presun zvierat cez pláne na pobrežie. Soby často ženú aj v noci. Počkajú, kým večerný mráz vytvorí na snehu ľahkú kôrku, *skavvi*, po tom, čo slnko počas dňa povrch roztopilo. Odpočívajú, keď popoludňajšie slnko spôsobí *soavli*, čiže kašovitý sneh. Počas presunu sú soby – alebo aspoň ich stopy – v snehu viditeľné, takže Sámovia dokážu zvieratá znovu nájsť, ak sa zatúlajú alebo ak sa pridajú k iným stádam.

Sámsky jazyk odráža dôverný vzťah pastierov s ich prostredím. Bohatá terminológia pre sneh a ľad obsahuje slová, ktoré opisujú spôsob padania snehu, miesto, kde leží, jeho hĺbku, hustotu a teplotu. Jedným z najvýznamnejších druhov snehu pre Sámov je *seajáš*, sypký zrnitý sneh, ktorý sa tvorí na

spodnej časti snehovej pokrývky od januára do apríla, niečo ako tzv. dutinová inovať v medzinárodnej klasifikácii snehu. Sneh nadobúda konzistenciu *seanjáš* počas chladnej zimy a zlepšuje podmienky na pastvu: soby sa cez *seanjáš* ľahko prehrabú k lišajníkom, ktoré rastú pod ním. Keďže *seanjáš* sa rýchlo topí, poskytuje cestovateľom aj životne dôležité zásoby čistej vody. Nie je prekvapujúce, že niektoré sámске výrazy pre sneh súvisia s jeho vplyvom na život sobov. Napríklad nevítaný stav *moarri* označuje druh cestovného povrchu, na ktorom sa zamrznutý sneh alebo ľad láme a zraňuje nohy zvierat. No zatiaľ čo existuje približne sto sámских výrazov pre sneh, počet slov, ktoré sa týkajú sobov, sa odhaduje na viac ako tisíc. Ak však chceme zistiť, čo žena v jaskyni vedela o soboch, nemáme na výber, musíme nechať kresbu, aby prehovorila.

